
Edvard Punda
ZAJEDNIŠTVO KOD TEREZIJE AVILSKE
Communion in Teresa of Avila

UDK: 2-36Theresia, sancta
Izvorni znanstveni rad
Primljeno: 9/2015.

“Što bi bilo od svijeta kad ne bi bilo redovnika.” (Ž 32, 11)

375
Služba Božja 3/4 115.

Sažetak

Članak obrađuje poimanje zajedništva kod Terezije Avilske, svetice i Crkvene Naučiteljice (1515. – 1582). Iako se nije sustavno bavila teologijom, Terezija nam je u svojim djelima ostavila pravo duhovno-teološko bogatstvo. Ono nam je glavni izvor Terezijina poimanja zajedništva. Terezija misli o zajedništvu kao redovnica. Njezina vizija zajedništva proizlazi iz njezina odnosa s Bogom, ostvarenom kao redovnička egzistencija. I njezina su djela istodobno opis nutarnjih iskustava, vlastitog iskustva vjere, i pedagogija redovničkog života (posebno molitve), poticaji za redovnice svojih samostana. Upravo te dvije neodvojive stvarnosti određuju strukturu ovoga članka. Zato su kod Terezije neodvojivi teološki temelj i konkretne upute vezane uz življenje i promišljanje zajedništva. S obzirom da se članak objavljuje u Godini posvećenog života, u nekim momentima uz Terezijina promišljanja navodimo i misli i poticaje pape Franje sadržane u Apostolskom pismu svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenoga života. Time želimo pokazati kako su Terezijine misli i danas aktualne.

Ključne riječi: Terezija Avilska, zajedništvo, ljubav, komunikacija, redovništvo, prijateljstvo.

UVOD

Godina posvećenog života prigoda je da se intenzivnije promišlja o redovništvu, o svemu onome što određuje taj oblik/način života. Iako u strogo teološkom smislu ne spada u najvažnije

odrednice redovničkog života, poput pitanja evanđeoskih savjeta, zajedništvo se tiče same naravi redovničkog života. Redovništvo je uvijek i zajedništvo. No zajedništvo je i šira stvarnost od redovništva. Tiče se, na ovaj ili onaj način, svakoga čovjeka. Budući da je čovjek biće odnosa, zajedništvo je antropološka odrednica. Za vjernika ono je i teološka (kristološka) i ekleziološka kategorija. Zajedništvo je vrlo značajna tema unutar velikoga duhovnoga, doktrinarnog i pedagoškog bogatstva koje nam je ostavila Terezija Avilska, svetica čija se 500. godišnjica rođenja obilježava upravo u *Godini posvećenog života*.

Potrebno je najprije dati neke uvodne smjernice. Nama su polazište Terezijina djela.¹ Ona piše polazeći od vlastitog iskustva, tako da su sva njezina djela, na ovaj ili onaj način, njezina autobiografija. U tome smislu, svaka pojedina tema prisutna u Terezijinim spisima reflektira nju samu, njezinu osobnost. Što se tiče teme zajedništva, sa sigurnošću možemo reći da pripada u one nužne za upoznavanje sv. Terezije.

Ideja zajedništva kod Terezije se razvijala kao jedan nutarnji proces ili, bolje rečeno unutar nutarnjeg procesa, koji ukratko možemo nazvati *Terezijino iskustvo Boga*². Kao svojevrsno ispu-

¹ Djela citiramo na slijedeći način: Ž = *Moj život*; Z = *Zamak Duše* (npr. Z 1, 2, 3 = *Zamak duše*, 1. Odaje, 2. Poglavlje, 3. odlomak; E = *Vapaji duše Bogu* (orig. *Exclamaciones del alma a Dios*); MC = *Misli o ljubavi Božjoj* (orig. *Conceptos del amor de Dios* ili *Meditacion sobre los Cantares*); PS = *Put k savršenosti*; O = *Osnutci*; I = *Duhovni izještaji*; Konst = *Konstitucije*; Cta = *Pisma* (orig. *Cartas*). Uz španjolske izvornike (Santa Teresa, *Obras Completas*, Edición preparada por T. Álvarez, Burgos 2002¹²; Santa Teresa, *Cartas*, Edición preparada por T. Álvarez, Burgos 1997⁴) kojima se koristimo za *Konstitucije* i *Pisma*, u navođenju djela na hrvatskom jeziku, koristimo se prijevodima Rudolfa Kržljana (*Moj život*, *Put k savršenosti*, *Zamak duše*) u izdanju KS-a, Zagreb 1982–1991., a za ostala prijevodom Frana Biničkog u izdanju *Istine*, Zagreb 1933.

² Po naravi društvena, već od djetinjstva okuplja vršnjake oko sebe; otvorena, nadvladava mnoge predrasude onoga vremena, otvorena svima; ima duh vođe, zna biti prijatelj i otvorena za prijateljstva; mnoštvo osoba koje se spominju u njezinim djelima (*Život*, *Osnutci*...), te silno mnoštvo pisama, pokazuju veliku sposobnost odnosa i ophođenja. Kao redovnica živjela je, općenito gledano, dva iskustva zajednice. Prvo, u samostanu Utjelovljenja od 1535–1562., u koji je ušla kao dvadesetogodišnja djevojka, i drugo, od osnutka samostana sv. Josip, 1562–1582., življenje u novoj/novim zajednici/zajednicama koje je sama osnovala. Gotovo paradoksalno, ulazak u samostan, suživot s gotovo dvjesto redovnica, sam po sebi ne doprinosi življenju zajedništva. Dapače, Terezija će se često osjećati usamljenom. Zdravstvene poteškoće prvih godina redovničkog života, borba u traženju osobnog puta molitve, uopće nutarnje borbe, također će biti važne za Terezijino naglašavanje zajedništva: "Veliko je zlo ako je duša sama među tolikim opasnostima" (Ž 7, 20). Sve su to preliminarni detalji važni za razumijevanje cjelovitosti Terezijina promišljanja o zajednici/zajedništvu, a koje će se u svom

njenje toga nutarnjeg puta, odnosno kao *vanjski izričaj* sjedinjenja s Bogom, dolaze samostani koje je osnivala³.

Dakle, Terezijino poimanje zajednice treba tražiti u njezinu iskustvu Boga kao “živog i istinitog” (I 56) koji je prisutan u ljudskoj povijesti i koji želi zajedništvo s čovjekom, te njezinoj viziji samostana koje je osnivala, odnosno u poticajima i zahtjevima vezanim uz život njezinih zajednica⁴.

Stoga smo naš rad podijelili u dva dijela.

- Najprije ćemo u osnovnim crtama predstaviti teološki temelj Terezijina promišljanja i življenja zajedništva, koji proizlazi iz njezina iskustva zajedništva s Bogom.
- Zatim ćemo pokazati koji je ideal zajedništva (redovničkog) po Tereziji. Radi se zapravo o njezinoj viziji samostana (razlozi zbog kojih osniva samostane, i upute i zahtjevi koje je dala svojim redovnicama). Kao posebnost navodimo *tri kreposti* koje Terezija vidi kao ključne za življenje evanđeoskog savršenstva.

svojem bogatstvu razvijati polazeći od iskustva redovničkog života i svih nutarnjih i izvanjskih čimbenika koji su ga određivali, a opisani su u Terezijinim djelima.

³ Za prvih pet godina života u Samostanu sv. Josipa (1562–1567.), u trenutku čijeg osnutka više nije ni mislila osnivati, Terezija kaže: “bile su to najmirnije godine u mojem životu” (O 1, 1). Uz to, kolika je važnost Osnutaka u cjelovitosti i za cjelovitost njezina mističnog iskustva, Terezija jasno progovara u *Izveštaju 34* gdje kaže da je paralelno s početkom osnivanja rasla u njoj sigurnost o Božjem djelovanju u njezinoj duši. Drugim riječima, osnivanje samostana za nju nije bio samo izvanjski čin formiranja zajednica, nego je važan i za vjeru u njezinoj objektivnoj (*fides quae*) i subjektivnoj (*fides qua*) dimenziji.

⁴ Ona svoja djela uglavnom i piše za redovnice svojih samostana. Jasno je da se ne radi o redovništvu u cjelini, nego o jednom konkretnom redu u Crkvi – karmelskom, i o zatvorenim samostanima koje je osnivala. Korisno je pročitati Z. Križić, “Terezijino shvaćanje i življenje redovničkog života”, u: *Bogoslovska smotra* 1 (1983.), str. 49–66., članak u kojem autor opisuje kompleksnost redovničkog života, polazeći od konkretnih detalja iz Terezijina života, ali i predstavlja Terezijinu viziju redovničke zajednice. Na početku rada, autor kaže: “bibliografiju vezanu uz ovu temu ne navodim, jer je nema” (str. 49). Prema M. DIEGO SÁNCHEZ, *Bibliografía sistemática de Teresa de Jesús*, Editorial de Espiritualidad, Madrid 2008., str. 684–687., postoji oko 50 naslova posvećenih temi posvećenog života. Od toga je 20 objavljenih nakon Križićeva članka. Uglavnom se radi o radovima s područja povijesti duhovnosti i duhovne teologije. Što se tiče teme *zajedništva*, koja je, kako smo naveli, neodvojiva od Terezijina poimanja redovničkog života, ali koja je posebna tema, te kao takva zahtijeva i ozbiljnu teološku elaboraciju, može se reći da joj se još nije pristupilo ni izravno ni opširno. Od nezaobilaznih radova ističemo: J. Castellano Cervera, *Guiones de doctrina teresiana. Sobre grandes temas de la espiritualidad*, Centro de espiritualidad Santa Teresa, Castellon 1981., str. 133–148., pod naslovom *Vida de comunión en el amor*; J. Murillo, *Comunidad* (en Santa Teresa de Jesús), u: T. Álvarez (director), *Diccionario de Santa Teresa de Jesús*, Monte Carmelo, Burgos 2002., str. 148–156.

1. TEOLOŠKI TEMELJ ZAJEDNIŠTVA: TEREZIJINO ISKUSTVO BOGA
KAO POLAZIŠTE ŽIVLJENJA I PROMIŠLJANJA ZAJEDNIŠTVA

Već i letimičan pogled na Terezijina djela, dovoljan je da se uoči kako se radi o teološkoj naraciji. Njezina djela primarno opisuju Božju prisutnost i djelovanje u njezinu životu, posebno u njezinoj duši. Govor o Bogu⁵ tako postaje neodvojiv od govora o učincima njegova djelovanja, dakle, opis vlastitih iskustava⁶, a sve zajedno često konvertira u razgovor s Bogom, bilo u formi molitve bilo doksologije⁷. Kao svojevrsni razlog postojanja Terezijinih djelima, terezijanisti redovito uzimaju redak iz *Života* gdje kaže “da je, uz posluš, moja namjera kod duša pobuditi želju za tako uzvišenim dobrom” (Ž 18, 8)⁸. *Uzvišenim dobrom* naziva molitvu kao događaj u kojem se Bog objavljuje čovjeku kao prijatelj pozivajući ga na zajedništvo, na odnos u kojem čovjek postaje dionik unutar trojstvene dinamike. Zajedništvo na koje je pozvan i zbog kojeg je stvoren, nije samo eshatološka kategorija već se posredovanjem Kristova čovještva ostvaruje i u ovozemaljskoj egzistenciji. On nam “daje u ime [svojega] Oca sve što se može dati, jer hoće da nas smatra svojom djecom, [...] i nakon svega učiniti nas dionicima i baštinicima svega sa [Sobom]” (PS 27, 2)⁹. Takav odnos Terezija ukratko naziva *novi život*¹⁰, a inici-

⁵ “Govoriti o Bogu ili slušati o njemu, nije me gotovo nikada zamaralo pošto sam započela s molitvom” (Ž 8, 12).

⁶ “Neću reći ništa što ne bih bila dobro iskusila” (Ž 18, 8).

⁷ “O Bože moj, kad bi čovjek imao razbora, znanja i novih riječi da *uzveliča Vaša djela* kako to moja duša shvaća” (Ž 25, 17).

⁸ Dovoljno je za primjer uzeti “strukturu” Terezijine autobiografije, knjige *Moj život*, da se uoči kako kod Terezije govor o Bogu i njegovu djelovanju, svoje ispunjenje dobiva u životu za druge, dakle, u doprinosu zajedništvu. Prvih 10 poglavlja opisuju dinamizam spoznaje Boga i same sebe; poglavlja 11–22 opisuju iskustvo odnosa s Bogom shvaćeno kategorijom prijateljstva; poglavlja 23–31 govore o učincima Božjeg djelovanja, o transformaciji koju duša prima po milosti i od nje; zadnjih devet poglavlja (32–40) opisuje u čemu se sastoji doprinos zajednici potaknut Božjim djelovanjem.

⁹ Mnoštvo je radova koji se bave trinitarnom teologijom kod svete Terezije. Uz neizostavnu monografiju R. Cuartas Londoño, *Experiencia trinitaria de Santa Teresa de Jesús*, Burgos 2004., ovdje želimo uputiti na kratki članak nedavno objavljen: R. García Mateo, “Dio Padre secondo Teresa d’Ávila”, u: *La civiltà cattolica*, 3963–3964 (2015.), str. 239–249, u kojem je središnja tema zajedništvo ljubavi Oca, Sina i Duha Svetoga.

¹⁰ Tereziji je vrlo draga sintagma *vida nueva*, novi život, kojom opisuje preobrazbu duše djelovanjem Božje milosti. Pavlovskim rječnikom govoreći, radi se o prijelazu iz starog u novog čovjeka, a za Tereziju se to događanje ostvaruje paralelno ulaskom u iskustvo mistične molitve. Odnosno: istinska molitva koja se temelji na iskustvenoj spoznaji Božje ljubavi i postaje odgovor ljubavi – (“jer ako koja

jativa za njega i njegovo ostvarenje uvijek polazi od Boga, izvora i konačnog cilja svakoga zajedništva.

1.1. *Bog Isusa Krista: prijatelj čovjeka*

Za našu Sveticu, Bog koji se objavljuje u povijesti spasenja jest trojstveni Bog. On želi zajedništvo i poziva čovjeka na zajedništvo, jer zajedništvo pripada njegovoj božanskoj naravi: "O dušo moja, promisli veliku nasladu i veliku ljubav, što je osjeća Otac poznajući svoga Sina, i Sin spoznajući svoga Oca i žar, s kojim se Duh Sveti sjedinjuje s njima. Promisli da se nijedna osoba ne može odvojiti od te ljubavi i spoznaje, jer su sve tri jedno isto biće. Ove se vrhovne Osobe poznaju, ljube se i uzajamno se naslađuju" (E 7, 2). One će biti i uvjet svakoga istinskog zajedništva ljudi s Bogom i međusobno: ljubiti se, međusobna komunikacija i poznavati se. Svako zajedništvo stoji ili pada na tim trima aktivnostima. U drugome dijelu rada vidjet ćemo preko konkretnih uputa/primjera koje Terezija daje, o kakvoj se ljubavi, komunikaciji i poznavanju radi.

Ostvarenje zajedništva ljudi s Bogom i međusobno moguće je jer Bog nije *Deus solitarius*. U Isusu Kristu Bog želi zajedništvo sa svakim čovjekom. I tu je kod Terezije dominantna ideja prijateljstva. Utjelovljenje je za nju "veliko združenje u kojem je Bog postao čovjekom; ono *prijateljstvo* što ga je sklopio s ljudskim rodом" (MC 1, 10). To je posebna vrsta zajedništva; na osnovu koje će se iznjedriti i Terezijina definicija molitve (a znamo da je molitva intimni odnos s Bogom, dakle posebna forma zajedništva): "molitva nije ništa drugo doli razgovarati prijateljski često puta na samo s Onim za kojega znamo da nas ljubi" (Ž 8, 5).

Bog je u Isusu Kristu prijatelj čovjeku: "O, Gospodine, kakav li ste Vi istinski prijatelj, [...] kako ste vjerni svojim prijateljima" (Ž 25, 17). Zbog toga će u središtu njezine kristologije biti Kristovo čovječstvo kao događaj susreta Boga i čovjeka, obistinjenje objave i uvjet vjere:

"U prisutnosti tako *dobrog prijatelja*, uz tako dobrog zapovjednika koji je stao na čelo u trpljenju, sve se može podnijeti.

ne pazi na to s kim razgovara i što traži, te tko je onaj koji traži i od koga traži, ja to ne nazivam molitvom ma koliko micala usnama" Z 1, 1, 7) – jest novi život. "To je druga, nova knjiga, odavde dalje; hoću reći drugi, novi život. Onaj dovde bijaše moj, a onaj kojim sam živjela otkad sam počela iznositi ove stvari o molitvi jest Bog koji je u meni". (Ž 23, 1).

Pomoć je i daje hrabrost; nikad ne zakazuje; *istinski je prijatelj*. I jasno vidim, a i kasnije sam uvidjela, *da bismo ugodili Bogu i da nam udjeljuje milosti, kako hoće da to bude iz ruku ovoga presvetog Čovječstva*, u kojem reče Njegovo Veličanstvo da se naslađuje. Jako, jako puno puta to sam vidjela iz iskustva. Rekao mi je to Gospodin. Jasno sam uvidjela da *kroz ta vrata moramo ući ako hoćemo da nam nenadmašivo Veličanstvo razotkrije velike tajne*” (Ž 22, 6).

1.2. Čovjek: stvoren od Boga za Boga, ali uvijek u odnosu na druge

380

Terezijina vizija čovjeka zapravo je njezino shvaćanje nje same, a koje je raslo paralelno s iskustvom/razumijevanjem Božjeg djelovanja u njezinoj duši. Ovdje je nemoguće detaljnije ulaziti u Terezijinu antropologiju. Zanima nas isključivo zajedničarska dimenzija čovjeka. Kada kaže da “se duša [ne može] naslađivati ičim doli Bogom” (Ž 29, 13), Terezija govori o čovjeku ne samo kao stvorenom od Boga, nego i biću čije je konačno ostvarenje samo u zajedništvu s Bogom. Time ona izriče ono o čemu govori Drugi vatikanski koncil, u Konstituciji *Gaudium et Spes*: “Posebno bitna crta ljudskog dostojanstva jest ta što je čovjek pozvan u zajedništvo s Bogom. Već od samog svog postanka čovjek je pozvan da stupi u dijalog s Bogom, jer samo stoga postoji što ga je Bog iz ljubavi stvorio i što ga iz ljubavi stalno uzdržava” (GS 19).

Razvidno je da čovjek kod Terezije nije svediv tek na horizontalnu dimenziju. Jednako tako i zajedništvo na koje je svaki čovjek pozvan, uvijek je teološka kategorija. Međuljudski odnosi u njoj se ne poništavaju. Dapače. O tome potvrđuje zadnja dimenzija onoga što će Terezija nazvati sjedinjene duše s Bogom, a to je dimenzija služenja.

Tereziji je jasno da Bog ne želi individualistički odnos s čovjekom: “Vi ne običavate, Gospodine, iskazivati takva velikodušja i milosti nekoj duši osim zato da koristi mnogima” (Ž 18, 4). Iz toga proizlazi, po našem mišljenju, jedan od najljepših Terezijinih humanističkih redaka: “ta najveća je služba, što ti je mogu učiniti, da ostave Tebe radi ljubavi i koristi njihove (ljudske djece)¹¹. Onda će te istom potpunije posjedovati. [...] Tko ne bi ljubio njega

¹¹ Kao primjer navodi Samarijanku, koja “ostavlja samog Gospodina da dobiju i okoriste se i ljudi iz njezina grada” (MC 7, 6).

(bližnjega), ni Tebe ne ljubi, Gospodine moj; jer vidimo da si nam pokazao tolikom krvlju golemu ljubav kojom ljubiš djecu Adamovu” (E 2, 2)¹². Također u *Osnutcima* navodi kako ostaviti molitvu zbog dvaju razloga, poslušnosti i ljubavi (koristi bližnjih) “znači obradovati Boga i raditi za njega” (O 5, 3). Poslušnost i ljubav jesu, bez sumnje, stožeri života u zajednici. Navođenjem njih kao jedinih mogućih razloga *napuštanja molitve*, Terezija nipošto ne želi dovesti u pitanje primat molitve u redovničkom životu, nego preko njih postavlja kriterije autentičnosti same molitve. Molitva i zajedništvo s braćom nisu alternative.

Ljubav prema drugima, služenje, za Tereziju je događaj nutarnje obnove i rasta Crkve. U svojevrsnom “pogovoru” djela *Zamak duše*, Terezija potiče: “Molim vas da u moje ime, kad god ovo budete čitale, puno hvalite Njegovo Veličanstvo i molite ga da se uveća njegova Crkva.”

Zaključno možemo reći da je za Tereziju zajedništvo ona “stvarnost koja je do kraja protumačiva samo u svjetlu trojstvenoga otajstva koje nam je priopćeno u objavi utjelovljene Riječi i u kojem smo pozvani sudjelovati po njegovu tijelu koje je Crkva”.¹³ Razumijevanje ovoga teološkog temelja presudno je za ispravno razumijevanje Terezijine vizije redovničkog života i uopće za shvaćanje zajedništva.

2. KOJA VIZIJA SAMOSTANA? ODGOVOR NA TEREZIJINO POIMANJE ZAJEDNIŠTVA

Iako su sve duhovno-teološke teme prisutne u Terezijinim djelima izišle iz pera i iskustva redovnice, nisu sve i tumači redovničkog života i svega onoga što ga određuje. Tema, pak, zajedništva pripada u one koje na najizravniji način dotiču Terezijino biti-redovnica, njezinu redovničku egzistenciju. Kao što smo vidjeli u prvome dijelu, teološko promišljanje o zajedništvu, kod Terezije nije bilo plod spekulacije, nego se rađalo kao nutarnji iskustveni proces. Jednako tako i njezini pedagoško-duhovni savjeti iz kojih se vidi kakvu zajednicu i kakvo zajedništvo želi, a

¹² Ljubav prema bližnjemu najsigurniji je znak, *la más cierta señal*, ljubavi prema Bogu. “Shvatimo, kćeri moje, da je istinska savršenost ljubav prema Bogu i bližnjemu, i što savršenije budemo pridržavale ove dvije zapovijedi, bit ćemo savršenije.” Cijelo naše Pravilo i Konstitucije ne služe ničem drugom nego kao sredstva da to savršenije obdržavamo” (Z 1, 2, 17).

¹³ P. Martinelli, “Zajedništvo”, u: *Enciklopedijski teološki rječnik*, 1285.

time i promišlja, rađa se iz iskustva življenog zajedništva unutar konkretne redovničke egzistencije¹⁴. U ovome ćemo se dijelu, stoga, ponajprije osloniti na same Terezijine upute/zahtjeve vezane uz formiranje života u zajednicama koje je osnivala. Potpuno je jasno da ni izbliza nije moguće donijeti sve tekstove koji se tiču teme zajedništva. Nastojali smo ipak izložiti one koje smatramo najvažnijima s obzirom na temu, i koji, po našem mišljenju, uspijevaju obuhvatiti kompleksnost Terezijina poimanja zajedništva, a i pokazati kako je zajedništvo o kojem govori puno više od ideje.

2.1. Samostan je 'kutak Božji'... – kristološka dimenzija

Poznato je da je Terezija ne samo živjela u redovničkoj zajednici, bila redovnica, nego je i sama osnivala samostane, redovničke zajednice. Samostani su za nju djela Božja – “ove kuće uglavnom nisu osnovali ljudi, nego svemoćna ruka Božja” (O 27, 11). Za prvi samostan koji je osnovala kaže da je “kutak Božji, i odaja gdje se Njegovo Veličanstvo naslađuje, [...] njegova rajska naslada” (Ž 35, 12). Redovnice su “Družba Kristova” (PS 27, 6), koju je “Gospodin okupio”¹⁵ i čije je poslanje neodvojivo od života Crve: “to je vaš poziv, to moraju biti vaši poslovi, to moraju biti vaše želje, tu vaše suze, tu prošnje vaše” (PS 1, 5)¹⁶.

¹⁴ Za Tereziju je biti-redovnik uistinu značilo i formu identifikacije. “Čim sam obukla habit, Gospodin mi je odmah dao da shvatim kako pomaže onima koji smognu snage da mu služe, a koju, osim vrlo velike volje, kod mene nitko nije primjećivao. To što sam stekla ovo zvanje odmah mi je prčinilo tako veliko zadovoljstvo, da mi nikada nije ponestalo do danas, a Bog je suhoću koju je osjećala moja duša izmijenio u vrlo veliku ugodu. *Pričinjale su mi nasladu sve stvari redovničkog života*” (Ž 4, 2). Ipak, “nije dosta biti redovnik u habitu, tj. nositi ga, da bi se uživalo stanje veće savršenosti, nego treba biti redovnik” (Ž 38, 31). Identifikacija, dakle, ne znači depersonalizacija ili bijeg od sebe (skrivanje istine o sebi) unutar forme redovničkog. Identifikacija u Terezijinu slučaju znači da je redovništvo u svim segmentima življeno i promišljano kao osobna stvarnost, izričaj Terezijine osobnosti, njezina vlastitost.

¹⁵ Upravo o tome govori i Papa Franjo: “Utemeljitelji i utemeljiteljice bili su očarani jedinstvom Dvanaestorice s Isusom kao i zajedništvom kojim se odlikovala prva jeruzalemska zajednica. Osnivanjem vlastite zajednice svi su oni kanili ponovno stvoriti te evanđeoske modele, gdje će svi biti jedno srce i jedna duša, uživati Gospodinovu prisutnost (usp. *Perfectae caritatis*, 15).” *Apostolsko pismo svetoga oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenoga života*, I. 2.

¹⁶ Ondje gdje se obnavlja zajednica, obnavlja se i cijela Crkva. Krist je prisutan u svojoj Crkvi. To je kod Terezije toliko izraženo da u 1. poglavlju *Puti savršenosti* identificira Krista i Crkvu: “Svijet gori; ponovno hoće suditi Kristu, kako kažu,

Upravo iz te duboko eklezijalne vizije zajedništva i redovničkoga života, Terezija otkriva svoj poziv:

“Bila sva želja, i nadalje je, zato što ima toliko neprijatelja i tako malo prijatelja, da ovi budu dobri odlučila sam učiniti *ono malo što je bilo do mene, sa svom savršenošću kojom budem mogla, a to je slijediti evanđeoske savjete* i nastojati da ovo malo-brojnih koje su ovdje čine to isto, uzdajući se u veliku dobrotu Božju, koji nikada ne otkazuje pomoć onome tko *poradi Njega odluči ostaviti sve*” (PS 1, 2)¹⁷.

U središtu je redovničke egzistencije Krist. On je prisutan u zajednici i u braći/sestrama. Unutar inspiracije za osnivanje Samostana sv. Josipa, čuje i riječi “da će Krist biti s nama” (Ž 32, 11). Za Tereziju je jasno: Krist je zaručnik, a posvećena osoba zaručnica, pozvana živjeti “sama s njime samim” (Ž 36, 29). Samoća koja ne traži toliko odsustvo drugih, koliko nepodijeljenu, potpunu ljubav prema Kristu.¹⁸

“Nikada, kćeri, vaš Zaručnik ne skida očiju s vas. Pretrpio je tisuću ružnih stvari i prezira protiv Sebe, i to nije bilo dosta da vas prestane gledati, pa zar je onda mnogo da, odvrativši oči s ovih izvanjskih stvari, kadikad pogledate na Njega? Shvatite da ne očekuje ništa drugo, kako kaže zaručnici, osim da Ga pogledamo. Čim budete htjele, naći ćete Ga. Toliko drži do toga da Ga ponovno pogledamo da to neće propustiti” (PS 26, 3)¹⁹.

Stoga će temeljni poziv svake redovnice biti intima s Bogom: “Sve mi koje nosimo ovu svetu odjeću Karmela pozvane [smo] na molitvu i kontemplaciju – jer to je bilo naše polazište, iz toga roda

pa navode protiv Njega na tisuće lažnih optužbi; hoće sravniti sa zemljom Njegovu Crkvu” (PS 1, 5). Patnja za Crkvu i zbog nje jest patnja za Krista.

¹⁷ O tome trajnom temelju i zahtjevu redovničkog života Papa Franjo kaže: “Od početaka prvog monaštva, pa sve do današnjih ‘novih zajednica’, svaki je oblik posvećenog života *plod poziva Duha na nasljedovanje Krista kako je predloženo u evanđelju (usp. Perfectae caritatis, 2). Za utemeljitelje i utemeljiteljice apsolutno pravilo je bilo evanđelje, sva ostala pravila bit će tek izraz evanđelja i sredstvo koje pomaže živjeti ga u punini. Njihov je ideal bio Krist, prionuti uza nj čitavim bičem, sve dotle da se može s Pavlom reći: ‘Ta meni je živjeti Krist’ (Fil 1, 21); jedini je smisao zavjeta bio odjelotvoriti tu ljubav ispunjenu zanosom.*” *Apostolsko pismo svetoga oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenoga života*, I. 2.

¹⁸ A. Ruiz, “Vida religiosa. Vivencia y magisterio teresianos”, u: *Temas Teresianos*, Avila 1987, str. 98.

¹⁹ U zadnjem poglavlju zadnjih Odaja *Zamka duše*, kao svoju konačnu poruku sestrama, Terezija kaže: “Uprite oči u Raspetoga i sve će vam se činiti malo” (Z 7, 4, 8).

dolazimo” (Z 5, 1, 3). Intimni odnos s Bogom nipošto ne može biti zapreka bratskoj ljubavi. “Učinit će vam se da takvi ne vole nikoga, niti znaju, osim Boga. *Kažem da ljube mnogo više, te s istinskijom ljubavlju, i s više žara i s korisnijom ljubavlju; konačno, to je ljubav*” (PS 6, 7). Drugim riječima, zajedništvo se ne poništava, nego se rađa i potvrđuje u ljubavi prema Bogu i obratno. Konačno ispunjenje zajedništva jest ono u kojem se odnos ja-ti (ili ja-mi) temelji u usmjerenosti i sebe i drugih prema Isusu Kristu. U tome smislu Terezija govori o *ljubiti se u Kristu*²⁰, kao konačnoj svrsi i jamstvu svakog zajedništva.

2.2. ... ‘u kojem se sestre ljube i međusobno pomažu’ – antropološka dimenzija

Makar je kristološka dimenzija zajedništva polazište i svrha cjelokupne redovničke egzistencije, odlučili smo se više zadržati na njezinoj antropološkoj dimenziji, jer je i sama Terezija na tome puno inzistirala, a i jer obiluje konkretnim poticajima vezanim uz život u zajednici.

2.2.1. Evanđeoski savjeti i zajedništvo

Terezija nije ni jedno djelo posvetila isključivo tematici evanđeoskih savjeta. Time nije umanjena važnost koju im pripisuje. Naime, za nju je samorazumljivo da redovnik živi svoje zavjete. Ovdje nas oni zanimaju isključivo u kontekstu problematike zajedništva.²¹

Što se tiče poslušnosti, Terezija je jasna: “Držim da se ni jednim drugim putem ne dolazi brže do najveće savršenosti, nego putem poslušnosti” (O 5, 10). Poslušnost koju najradikalnije shvaća i zahtijeva, za Tereziju je relacijskog karaktera. Preko nje se ostvaruje zajedništvo s osobama (poglavar – redovnik). Zato i daje upute poglavaricama: “[poglavarica], da bi mogla biti slušana neka gleda da bude voljena” (Konst 11, 1). Smisao poslušnosti je da se rađa iz međusobne ljubavi i da njoj doprinosi. Ona je, dakle, najintimnije vezana uz pitanje zajedništva.

²⁰ “Htjela bih da nas petero koji se sada ljubimo u Kristu napravimo ovaj dogovor da se – kao što su se drugi u ovo vrijeme sastajali tajno protiv Njegova Veličanstva i kovali pakosti i hereze – nastojimo sastati koji put kako bismo jedni druge izvlačili iz zabluda i rekli si u čemu bismo se mogli popraviti i više ugađati Bogu” (Ž 16, 7).

²¹ S obzirom na evanđeoske savjete, dijelom slijedimo: A. Ruiz, “Vida religiosa. Vivencia y magisterio teresianos”, u: *Temas Teresianos*, Avila 1987., str. 95–102.

Što se tiče siromaštva, Terezija ga naziva svetim, jednako kao što na jednom mjestu naziva i slobodu (PS 5, 2). “Naše je znamenje sveto siromaštvo” (PS 2, 7). Znači da je ono najprije dar Božji i služi da se može rasti u povjerenju u Božju trajnu prisutnost i djelatnost u život: “I vjerujte, kćeri moje, da mi je za vaše dobro Gospodin dao da ponešto shvatim dobra koja su u *svetom siromaštvu (santa pobreza)*, a shvatit će to i one koje ga iskuse [...]. *Ono je dobro koje sva dobra svijeta sadrži u sebi; veliko je to gospodstvo*” (PS 2, 5). Nutarnje i izvanjsko siromaštvo moraju ići zajedno: “Budimo u nečemu slične našem Kralju, koji nije imao kuće, osim betlehemske štalice gdje se rodio i križ na kome je umro” (PS 2, 9).

Zanimljivo je da najmanje govori o čistoći. O njoj su i terezijanisti najmanje pisali²². Čistoća je za nju krepost, stanje nepodijeljena srca onoga koji “ne želi ništa doli ugoditi Ljubljenome” (PS 40, 3). U tome smislu je u pravu Križić kada kaže da je “za nju čist onaj koji zna ljubiti. Stoga ona govori samo o ljubavi dijeleći je na savršenu i nesavršenu.”²³ Pravu ljubav nam pokazuje, “dobri ljubitelj Isus” (PS 7, 4).²⁴ On je “predvodnik ljubavi” (PS 6, 9), a njegova ljubav je “čista ljubav” (PS 6, 1), “ljubav koja nema vlastitih probitaka” (PS 7, 1). Upravo je to i konačni zahtjev, ideal *puta savršenosti* koji je zacrtala Avilska Svetica za redovnice svojih samostana: “Htjela bih da je taj način ljubavi među vama” (PS 7, 5). Takva, bezinteresna, čista ljubav, u punini je ostvariva isključivo djelovanjem Kristove ljubavi u nama, jedine koja “umnogome pročišćuje dušu i gotovo posve oduzima snagu ovoj našoj sjetilnosti” (Ž 38, 18).

Da je istinsko življenje evanđeoskih savjeta neodvojivo od zajedništva, pokazuju i “tri važne stvari za duhovni život” (iz naslova 4. Poglavlja *Puti k savršenosti*), koje Terezija drži ključ-

²² Vrijedan i teološki relevantan pokušaj može se vidjeti kod M. Herráiz García, “Amor virginal, radical posibilidad de realización personal”, u: Isti, *A zaga de tu huella. Escritos teresianosanjuanistas y de espiritualidad*, Burgos 2004., str. 715–744.

²³ Z. Križić, “Terezijino shvaćanje i življenje redovničkog života”, u: *Bogoslovska smotra* 1 (1983), str. 61.

²⁴ “Bolje će biti ovo prijateljstvo nego sve nježnosti koje se mogu izreći, jer se ne rabe, niti se smiju rabiti u ovoj kući, kao što su ‘živote moj’, ‘dušo moja’, ‘dobro moje’, niti druge slične riječi kojima jednu nazivaju ovako, a drugu onako. Ove nježne riječi ostavite za vašega Zaručnika, jer tako puno trebate biti s Njime i tako nasamo” (PS 7, 8).

nima za ostvarivanje evanđeoskog savršenstva na koje poziva svoje redovnice:

“Prva je *ljubav jednih prema drugima*, druga je *nenavezanost na sve što je stvoreno* i treća je *istinska poniznost*, koja je, premda je navodim na kraju, glavna i sadržava sve” (PS 4, 4).

Dalje kaže:

“Ja ne mogu shvatiti kako će biti niti može biti poniznosti bez ljubavi, niti ljubavi bez poniznosti, niti je pak moguće da bude tih dviju kreposti bez velikog odricanja od svega što je stvoreno” (16, 2). Znači, ove su tri kreposti jedna drugoj uvjet mogućnosti. To je prva važna intuicija svete Terezije. Nadalje, za nju su evanđeoski savjeti uvijek u službi življenja zajedništva/zajednice. Ne radi se posvećenju koje ne bi imalo reperkusije na odnose s drugima. Dapače, unutar tih odnosa, unutar zajedništva evanđeoski savjeti dobivaju svoju punu realizaciju. Zaista, kršćanstvo ne poznaje neko izolirano osobno posvećenje: nitko ne postaje svet da bi samo sebe posvetio, spasio. Drugim riječima, evanđeoski savjeti su ono po čemu i kako netko živi *svoje* redovništvo, ali nikada nisu tek individualna stvarnost. Oni izgrađuju pojedinca u onoj mjeri u kojoj doprinose jačanju zajedništva. Naše biti-čovjek (u ovom slučaju biti-redovnik), uvijek je biti-zajedno.

2.2.2. *Estilo de hermandad* – ideal bratstva: komunikacija i međusobno pomaganje

Poznat je tekst iz *Osnutaka* u kojem piše kako je Ivana od Križa upoznala “o trapljenju (mortificación), sestriškom drugovanju (estilo de hermandad) i zajedničkom odmoru (recreación que tenemos juntas). Sve to mora biti tako umjereno, te služi samo zato da sestre upoznaju svoje pogreške i malko se odmire, pa da onda održavaju posve strogo Pravilo” (O 13, 5).

Novi je Karmel za Tereziju svojevrsan *stil života*.²⁵ Uz predivne pedagoško-duhovne savjete (sve – trapljenje, drugovanje i

²⁵ O tome vidi <http://www.ocd.pcn.net/capitolo/doc5ES.htm>. Papa Franjo također je svjestan da je to jedna od onih dimenzija koje krase redovnički život: “Očekujem zato da ‘duhovnost zajedništva’, na koju je pokazao Ivan Pavao II., postane stvarnost te da vi budete prvi koji će postati svjesni velikog izazova koji je pred nama’ u ovom novom tisućljeću: ‘učiniti Crkvu domom i školom zajedništva’. Uvjeren sam da ćete u ovoj Godini ozbiljno raditi na tome da ideal bratstva koji su težili postići utemeljitelji i utemeljiteljice raste na raznim razinama”. *Apostolsko pismo svetoga oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenoga života*, II. 3.

rekreacija – treba biti umjereno; rekreacija služi da sestre bolje upoznaju svoje pogreške i da se odmire za vršenje strogog Pravila, s obzirom na našu temu, posebno važnom nam se čini misao da su zajedništvo i vršenje Pravila neodvojivi. Time se potvrđuje ono što smo rekli u vezi s vršenjem savjeta: radi se o putu osobnog savršenstva, ali uvijek u službi zajedništva.

Uz poznate Terezijine misli da se “prijateljstvo gubi s pomanjkanjem ophođenja” (PS 26, 9), a da “međusobna ljubav raste, ako se priopćuje” (Ž 7, 22), dolazi vrlo konkretna riječ sestrama: “Za redovnice je ovo jako važno; što su svetije, to su razgovorljivije sa svojim sestrama. [...] Jer, ono što moramo jako nastojati jest biti prijazne, te ugađati i udovoljavati osobama s kojima se ophodimo, posebice s našim sestrama” (PS 41, 7). Mišljenja smo da nije pretjerano zaključiti da je za Tereziju ljubav prema onima s kojima se živi, kriterij ljubavi prema drugima uopće.²⁶

Zato, kaže Terezija, da redovnice u njezinim samostanima “sve moraju biti prijateljice, sve se moraju ljubiti, sve se moraju voljeti, sve se moraju pomagati” (PS 4, 7; usp. Konst 9, 6).²⁷ Dapače, “zbog toga nosimo isti habit, da se pomazemo međusobno, jer ono što je jednoga to je i svih” (Cta 295, 4). Ideja međusobnog pomaganja jako je važna. To se odnosi kako na nutarnji život, život molitve,²⁸ tako i na fizičke pomoći.

2.2.3. Stvari koje ruše zajedništvo

Uz uvjete ostvarenja zajedništva, Terezija navodi i velika zla koja mogu zadesiti zajednicu i koja ruše zajedništvo. Navodimo samo neka: nedostatak poslušnosti, manifestiran na razne načine kao što je činjenje stvari bez dozvole (Ž 7, 2), ogovaranje (Ž 6,

²⁶ “Ovdje Terezija dodaje još jednu važnu stvar. Ona je svjesna da se zna dogoditi da neka sestra bude daleko ljubaznija s osobama izvana nego sa svojim ukućanima, te da mogne biti prijateljica onima, ali ne svojim sestrama. Zato je za Tereziju kriterij koliko je neka spremna da kontaktira s osobama izvana, otvorenost i sposobnost njezina prijateljstva s onima s kojima živi”. Z. Križić, “Terezijino shvaćanje i življenje redovničkog života”, u: *Bogoslovska smotra* 1 (1983), str. 57.

²⁷ “Nema toga tko bi tako dobro poznavao sebe kao što nas poznaju oni koji nas gledaju, ako je to s ljubavlju” (Ž 16, 7).

²⁸ “Jer služenje Bogu već je tako oslabilo, pa je potrebno da se međusobno pomažu oni koji mu služe kako bi uznapredovali, jer se došlo dotle da se drži dobrim baviti se ispraznostima i zadovoljstvima ovoga svijeta” (Ž 7, 22).

3),²⁹ navezanost na stvari i ljude, posebice na rodbinu,³⁰ nedostatak svjedočenja siromaštva,³¹ te jedno vrlo zanimljivo: prevelika briga za zdravlje³². Posebno veliko zlo je – piše Terezija – “gdje se ne čuva redovnički život! Gdje u jednom samostanu postoje dva puta: kreposti redovničkog života, te nedostatak redovnička života [zbog čega] se redovnik i redovnica, hoće li uistinu početi posve slijediti svoj poziv, *više moraju bojati upravo onih iz svoje kuće negoli svih nečastivih*, i biti oprezniji i prikriveni i govoreći o prijateljstvu koje i želi imati s Bogom negoli o drugim prijateljstvima i naklonostima koje nečastivi podmeće u samostanima” (Ž 7, 5).

Ovo se također može smjestiti u kontekst govora o međusobnom pomaganju. Veliko je zlo ako se redovnici unutar zajednice ne pomažu, nego jedni drugima postaju kamen spoticanja na putu ostvarenja zajedništva s Bogom i međusobno.

Kao što je Krist prisutan u zajednici koja se ljubi, tako se može govoriti i o njegovu odsustvu iz zajednice u kojoj vlada-

²⁹ “Nisam govorila loše ni o kome, koliko god to malo bilo, nego sam obično izbjegavala svako ogovaranje, zato što sam uvijek imala pred sobom to da ne smijem ni htjeti ni govoriti za drugu osobu ono što nisam htjela da kažu o meni. Provodila sam to vrlo strogo” (Ž 6, 3). I Papa Franjo u svome pismu upozorava: “U vezi s tim vas pozivam da ponovno pročitate moje česte istupe u kojima se ne umaram ponoviti da su kritike, ogovaranja, zavisti, ljubomore, antagonizmi i stavovi kojima nema mjesta u našim kućama. Kada su te pretpostavke ispunjene, hod ljubavi koji se otvara pred nama je malne beskonačan, jer se tada teži uzajamnom prihvaćanju i pažnji, provodi se u djelo zajedništvo materijalnih i duhovnih dobara, bratsko ispravljanje, poštovanje prema slabijima... To je ‘mistika zajedničkog života’, koja naš život čini ‘svetim putovanjem’.” *Apostolsko pismo svetoga oca Franje svim posvećenim osobama u prigodi Godine posvećenoga života*, II. 3.

³⁰ “Užasnuta sam štetom koju nanosi druženje s njima; ne vjerujem da će itko u to povjerovati, osim onoga tko to iskusi. A kako je, čini se, danas zaboravljena kod Redova ova savršenost! Ja ne znam što je to što smo ostavile od svijeta, mi koje kažemo da smo ostavile sve poradi Boga, ako se ne odvajamo od osnovnoga, a to su rođaci. *Ovo već seže dotle da redovnici smatraju pomanjkanjem kreposti, ako ne vole svoje rođake i ako se mnogo ne družu s njima*, a to oni i kažu i navode razloge” (PS 9, 2).

³¹ “Čak će se redovniku, kleriku i redovnici učiniti neobičnim nositi stare i polupane stvari, i izazivat će sablazan kod slabih; pa čak i to što bivaju jako sabrani i predani molitvi. Takav je svijet sada. Toliko su zaboravljene brige oko savršenosti koje su s velikim žarom imali sveci” (Ž 27, 15).

³² “Prvo na čemu moramo poraditi jest da se otarasimo ljubavi prema ovome tijelu, jer smo neke tako navezane na našu narav, da ovdje treba nemalo raditi, a i *takve su prijateljice zdravlja da je nevjerojatno kako se bore, posebice redovnice*, pa čak i koji takvi nisu. No, čini se da neke od nas redovnica nismo došle u samostan ni zbog čega drugoga nego da se brinemo da ne umremo; svaka se za to brine kako može. Ovdje, istini za volju, ima malo prilike da se to provodi u djelo, ali ja ne bih htjela ni da ima takve želje. *Pojmite, sestre, da dolazite umrijeti poradi Krista, a ne tetošiti se poradi Krista*. To podmeće nečastivi ‘da je za pridržavanje Pravila Reda’” (PS 10, 5).

ju podjele, napose one uzrokovane pitanjem časti.³³ To je jedno od pitanja koje je umnogome mučilo Tereziju i kojem posvećuje čitava poglavlja *Puti k savršenosti*. Kako nije lako biti rasvijetljen u tome, Terezijin zahtjev kao borba protiv problema traženja časti u zajednici, radikalna je: "Vaša spoznaja, kćeri, da li ste uznapredovale, bit će u tome *da svaka pojedina shvati kako je najbjednija od svih* i neka se po njezinim djelima vidi da to razaznaje na korist i dobrobit ostalih" (PS 18, 7).³⁴ Vidimo koherentnost s riječima sv. Pavla: "Nikakvo suparništvo ni umišljenost, nego – u poniznosti *jedni druge smatrajte višima od sebe*" (Fil 2, 3). Na drugom će mjestu reći da redovnice u zajednici "sve moraju biti jednake" (PS 27, 6). Te dvije stvari nisu u suprotnosti. I jedna i druga, ispravno shvaćene, u službi su zajedništva i međusobne ljubavi. Na objektivnoj razini, u njezinim zajednicama nitko ne smije biti privilegiran, ali na subjektivnoj razini, svaki/a pojedini/a je pozvan/a na odmak od sebe kako bi se stvorio prostor za drugoga. Smatramo da je to jedini put za istinsko ostvarenje kršćanskog zajedništva. To je put bezuvjetne ljubavi koji je do kraja ostvario Isus Krist.

ZAKLJUČAK

Zajedništvo kod Terezije nije usputna tema, niti se radi o pukoj ideji. Življenje i otkrivanje važnosti (nužnosti) zajedništva jest dinamični proces. Gotovo pa se može reći da za Tereziju idu paralelno otkrivanje sebe, svoga poziva i potreba zajedništva. Makar se tema zajedništva u Terezijinim djelima razvija više u formi duhovno-pedagoških uputa, njezina teološka relevantnost nipošto nije upitna. Dapače, pokazali smo da Terezijina vizija zajedništva ima teološki temelj.

³³ "Ako se možda nepromišljeno prepriječi koja riječ, neka se to odmah ispravi, i mnogo se molite. A kada bi koja od tih stvari potrajala, bilo podvajanja, bilo želje da se bude nešto više ili bi bilo *natruhe častoljublja* (jer dok ovo pišem, čini mi se da mi se krv ledi na samu pomisao da bi ikada do toga moglo doći, zato što uviđam da je to osnovno zlo u samostanima), smatrajte se izgubljenima. *Pomislite i vjerujte da ste izbacile iz kuće svoga Zaručnika i da mu valja potražiti drugu kuću* zato što Ga izbacujete iz Njegove vlastite kuće" (PS 7, 10).

³⁴ Iz toga slijede i konkretni savjeti: "A kada kod neke sestre uočimo neki nedostatak, požalimo zbog njega kao da je kod nas i *pokrijmo ga*" (Z 5, 3, 11). Ne radi se o zataškavanju zla, nego o ljubavi jednih prema drugima i čistoći srca u odnosu prema drugima. U konačnici, bez ljubavi nikada nećemo ni razumjeti druge: "Nema toga tko bi tako dobro poznao sebe kao što nas poznaju oni koji nas gledaju, ako je to s ljubavlju" (Ž 16, 7).

Antropologija je kod Terezije uvijek vezana uz teologiju, iz nje se definira. Ali se u njoj ne gubi, ne poništava. Zato će i sve teološko imati snažne antropološke reperkusije. I to ne samo s obzirom na pojedinca, njegov duhovni rast, nego i s obzirom na međuljudske odnose.

Za Tereziju je važno da bratstvo/sestrinstvo bude *stil života*, da se bude prijatelji, ali onkraj klanovskih druženja, koja zapravo razaraju zajednicu. To je ostvarivo samo u onim odnosima u kojima je prisutan Isus Krist, zajedništvu u kojem se ti i ja, mi, *ljubimo u Kristu*.

Terezija u svojim djelima nije odgovorila na sva pitanja i iza-zove vezane uz problematiku zajedništva, ali njezina promišljanja bez sumnje mogu biti korisna ne samo redovnicima, nego i svakome tko promišlja i želi autentičnije živjeti zajedništvo s Bogom i s drugima.

COMMUNION IN TERESA OF AVILA

Summary

The article treats the idea of communion in Teresa of Avila, a saint and Doctor of the Church (1515-1582). Although she did not systematically concern herself with theology, Teresa left us real spiritual and theological wealth in her works. They are our main source for Teresa's understanding of communion. Teresa thinks the union as a nun. Her vision of communion stems from her relationship with God, realized as a monastic existence. Her works are at the same time the description of her inner experiences, her own experience of faith, and also pedagogy of religious life (especially the prayers), incentives for the nuns of her convents. Just these two inseparable realities determine the structure of this article. That is why the theological foundation and concrete instructions related to living and understanding the communion at Teresa are inseparable. Since the article is published in the *Year of Consecrated Life*, at some points, along with Teresa's thoughts, we also mention the thoughts and incentives of Pope Francis included in his *Apostolic Letter to All Consecrated People on the Occasion of the Year of Consecrated Life*. By this we want to show that Teresa's thoughts are still topical.

Key words: *Teresa of Avila, communion, love, communication, monasticism, friendship*